

Soruyu doğru sorarsanız, cevabı bulma şansınız da artar. Soru size cevabı nerede aramanız gerektiğini de gösterir. İyi bir soru, iyi bir araştırmanın olmazsa olmaz başlangıcıdır.

Soru büyütülebilir ya da küçültülebilir. Büyük soru daima parçalara ayrılabilir.

Mesela “reel sosyalist ülkelerde burjuvazi komünist partilerinden nasıl çıktı?” sorusundan başlayalım.

Bu özel bir soru değildir ya da belirli bir ülkeye özgü değildir. Çok sayıda reel sosyalist ülkede böyle olduğuna göre bu sorunun bir genellemeyi içermesi gerekir. Başka bir deyişle sosyalizmden kapitalizme geçişin genel bir teorisinin bulunması gerekir. Veya bu geçiş daha büyük bir teorisinin özel bir parçasıdır.

Buna “dönüşüm teorisi” deniliyor. Bir toplumsal sistem başka bir toplumsal sisteme dönüşüyor. Bu dönüşümün içerdeki ve dışarıdaki itici güçleri hangileridir? Ülkedeki yönetimde nasıl bir değişim oluyor?

Sosyalizmden kapitalizme geçiş teorisi daha büyük bir dönüşüm teorisinin özgün parçasıdır. Birbirinden bu kadar farklı ülkelerdeki değişimin genel bir teorisinin içinde yer alabileceğini düşünmek zordur ama 20. yüzyıl boyunca düşünülecek olursa pekala olabiliyor.

Rusya'dan örnek vereyim. **Küresel iç savaş ve Türkiye** kitabında da belirtmiştim; Rusya Federasyonu'nda yaygın bir belirleme vardır: “Rusya 500 yıllık tarihi boyunca imparatorluk olmuştur, SSCB bunun özel halidir.”

Burada vurgu imparatorluk ya da ülkenin geniş bir alanı kapsamıyla ilgilidir. Çarlık Rusyası,

SSCB ve Rusya Federasyonu birbirinden oldukça farklı yapılardır, bunun aksini savunan da bulunmuyor. Ama konuya Rusya'nın büyüklüğü yönünden yaklaşırsanız üçü de birbirine benzer. Bu yaklaşım "Rusya tarihi boyunca ya büyük olmuştur ya da hiçbir şeydir" anlayışıyla da örtüşür. Burada birbirinden farklı üç toplumsal sistemi aynı teoride birleştirebilirsiniz. Bu temelde Putin'in popülaritesini, Kırım'ın ilhakının ardından desteğinin yüzde 80'e yükselmesini ve kendisinin adlarından birisinin de "Rusya'nın toprağını toplayan adam" olmasını da açıklayabilirsiniz.

Rusya'da "o topraklar bizimdi" anlayışı yaygındır ve o toprakların bir bölümü hiçbir zaman geri alınamayacaktır.

Putin kısa süre önce yaptığı bir konuşmada Lenin'i "Rusya'nın temelinde dinamit koymakla" suçlar; başka bir deyişle Lenin Rusya'nın küçülmesine neden olmuştur. Hemen devrimden sonra değil çünkü SSCB yaklaşık olarak Çarlık Rusya'sı ile aynı sınırlar içinde kurulmuştu ama eskiden yekpare olarak Çarlık'a ait olan topraklarda ayrı ülkeler kurulur. Eskiden Orta Asya Türkistan adını taşırdı ve yekpare olarak Çarlık'a aitti, sömürgeleştirilmişti. Devrimden sonra burada ayrı devletler kuruldu ve SSCB dağıldıktan sonra da bunlar bağımsız oldular: Azerbaycan, Özbekistan, Kazakistan, Türkmenistan, Kırgızistan gibi...

Rusya Federasyonu yine büyük ve dünya çapında bir ülke ama eskisi kadar büyük değildir.

Almanya'da ilk üniversiteyi okurken sistem değişimi (Systemtransformation) teorisi yeniydi, ben de bu konuya meraklıydım ve ilgili dersleri almış, bitirme tezini de Bulgaristan'da sistem değişimi üzerine yazmıştım. Karşımda bu alanda önemli bir isim olan Wolfgang Merkel'in **Syste mtransformation**

adlı kalın kitabı duruyor. Yaklaşık 150 sayfa bu konudaki genel teoriyi anlattıktan sonra 20. yüzyıldaki örneklerine geçiyor. İlk Almanya, İtalya ve Japonya'dır. Bunlar İkinci Dünya Savaşı'nda yenilen ülkelerdir ve ülkelerin işgal edilmesi faşizmden parlamenter sisteme geçilmesinde belirleyici olmuştur.

İkinci örnek İspanya, Portekiz, Yunanistan'dır. Bu ülkelerde faşist cuntalar yıkılır ve parlamentarizme geçilir. İspanya örneğiyle reel sosyalist ülkeler arasında paralellik kurulabilir çünkü İspanya'da Franco'nun ölümünün ardından devletteki kadrolar "devri sabık yaratılmaması şartıyla parlamenter sisteme geçilmesine itiraz etmeyeceklerini" açıklarlar. Başka bir deyişle muhalefetle anlaşılır ve geçiş gerçekleşir. Portekiz'de geçiş "Karanfil devrimi" ile olur, ordu yönetime el koyar ve Salazar diktatörlüğüne son verir. Portekiz'in Afrika'daki sömürgelerinin

kurtuluşu da bu devrimden sonradır (Angola, Mozambik gibi). Yunanistan'da ise cunta devrilecek ve sorumlular yargılanacaktır.

Sonraki örnek Latin Amerika'dır: Arjantin, Şili, Nikaragua, Meksika, Venezüella, Peru.

Bir başka örnek Doğu ve Güney Asya'dır: Filipinler (Marcos rejimi), Güney Kore, Tayland, Tayvan, Endonezya.

Son örnek 1989'da reel sosyalizmden kapitalizme geçen ülkelerdir. Merkel bu konuyu daha genel incelemiş, reel sosyalizmin tarihi hakkında yeterli bilgi sahibi olunmadığında incelemenin Polonya, Baltık ülkeleri, Macaristan ve bir oranda Beyaz Rusya ile Rusya Federasyonu düzeyinde kalması normaldir. Ukrayna, Bulgaristan, Romanya ve Orta Asya cumhuriyetlerinin bulunmaması önemli bir eksiklikler ama büyük boy 550 sayfalık kitap yine de önemlidir.

Aslında bir eksik daha bulunuyor: Afrika ülkelerindeki değişim. Bu ülkelerde bağımsızlıktan sonra yönetime gelen partiler, kapitalizmin az gelişmiş olduğu ülkelerde zaman içinde kapitalizme yönelirler.

Ülkeler birbirinden oldukça değişik, doğal olarak geçiş süreçleri de farklı. Her birinde farklı iç ve dış faktörler bulunuyor. Bir soru ise ortak: yönetim kesimi bir sistemden ötekine geçilirken ne yaptı? Burada kastedilen yönetimin ilk iki kademesidir. Reel sosyalist ülkelerden örnek verecek olursak: politik sorumlular, büyük ekonomik birimlerin yöneticileri, genel olarak sanat faaliyetlerinden sorumlu olanlar, Komsomol yöneticileri ve bunların altındaki kademe...

Bunların bir bölümü yeni düzende –kapitalizm- de ön planda oluyor, bu geçiş sırasında ülkesine göre değişen şiddette iç hesaplaşma yaşanıyor. Reel sosyalist ülkelerde Romanya dışında bir sistemden ötekine geçişte önemli olaylar çıkmamıştır (Rusya'da çabuk bastırılan darbe teşebbüsü önemli olay sayılmaz). Romanya ve Bulgaristan dışında da eski yöneticiler arasında belirgin bir iç hesaplaşma yaşanmamış ya da devri sabık yaratılmamıştır. (Bulgaristan'da 40 yıl komünist partisi genel sekreteri olan Jivkov yolsuzluk suçlamasıyla hapse atılır ve orada ölür). Bu ise ancak İspanya'da olduğu gibi anlaşma yapılmış olmasıyla mümkündür. Ülkeler ve geçiş süreçleri farklıdır, burası açık, ama anlaşma da yapılmış ve geçmiş deşilmemiştir.

Romanya'da en az birkaç yüz kişinin öldüğü iç savaş yaşanmıştır ama aradan 30 yıl geçmiş olmasına rağmen o döneme ait devlet belgelerine ulaşım halen açılmamıştır. Nedeni, o dönemin önde gelen kişilerinin (Iliescu gibi) halen yaşıyor olmaları olsa gerektir.

İspanya'da parlamenter sisteme geçildikten sonra bir albay emrindeki askerlerle Meclis'i basar ve silah elinde konuşma yapar. Adamı enterne edip ağır ceza verirler.

Sosyalizm sonrası kapitalizmde benzer bir örnek duymadım.

Eski reel sosyalist ülkelerde halk eski rejimi "özler" ve sosyalistlerin bir kesimi de özlemekten pişman olmayı çıkarır. Ne ilgisi var? Hazırladığım kitapta 1989 sonrasında eski reel sosyalist ülkelerde kurulan sol partilerin ne kadar oy aldıklarını da yazacağım. Çek Cumhuriyeti dışında çok az oy alıyorlar. O zaman "bu nasıl pişmanlık?" diye sormak gerekir. "Kürt sorunu böyle çözülmez" deyip ardından da MHP'ye oy vermek gibi bir şeydir bu!

Kitabın işi yoğun vesselam...